

PROFESORUL ILIE DAN (1938–2014)

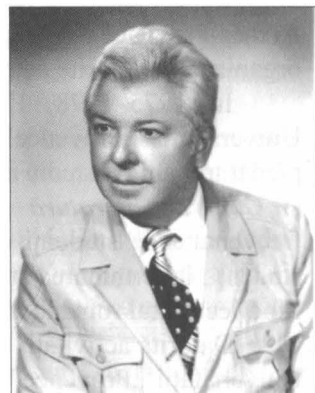
Professor Ilie Dan (1938–2014)

(Zusammenfassung)*

Der Verfasser stellt im folgenden Artikel das Leben und die Tätigkeit des Bukowiner Universitätsprofessors Ilie Dan dar. Er beschäftigte sich mit der rumänischen Linguistik, Onomastik, Toponymie, Grammatik, Geschichte, Zivilisation und Literatur. Weiter hat er Rumänisch an der Universität „Provence“ in Aix-en-Provence (Frankreich) unterrichtet und war Mitglied des Redaktionsteams der dortigen Zeitschrift, *Cahiers d'études romanes*. Als Professor nahm er an verschiedenen internationalen Tagungen in Bukarest, Avignon, Aix-en-Provence, Marseille, Loches, Nisa teil. Seine Tätigkeit als Schriftsteller umfasst über 40 Bücher (Gedichtbände, Prosa, Literaturkritik, Übersetzungen).

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Ilie Dan, Bukowiner Schriftsteller, Universitätsprofessor, rumänische Literaturgeschichte, rumänische Sprache, Gedichte.

Ilie Dan s-a născut în 11 septembrie 1938, în Pârteștii de Jos, județul Suceava, fiind al doilea copil din cei zece ai familiei Gheorghe și Veronica Dan. După absolvirea școlii primare din localitatea natală și a celei medii de băieți din Suceava (azi, Colegiul „Ștefan cel Mare” din Suceava), în 1955, și-a asigurat existența lucrând ca inspector statistic (el, care fusese corigent la matematică!) la Sfatul Popular Raional Gura Humorului. În târgul dintre obcini, în timpul liber, a citit cu statornicie în biblioteca orășenească, primind, în urma unui concurs, diploma și insigna de „Prieten al cărții”, fapt ce l-a determinat să se orienteze definitiv către filologie și, ca urmare, a finalizat studiile universitare la Iași, în 1961, ca șef de promoție, cu media generală 9,87.

Student fiind, Ilie Dan s-a manifestat cu vrednicie la activitatea cercurilor științifice studențești (pe cel de *Lingvistică* l-a și condus). În 1960, la Cluj, la

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

sesiunea pe țară a cercurilor științifice studențești, a obținut premiul I, cu o lucrare referitoare la revistele literare ieșene din perioada interbelică; la cenaclul literar al facultății, vizitat cu o ocazie de regretatul Petru Comarnescu, care a și notat în jurnalul său: „Apoi au citit versuri studenții Sergiu Adam, Ion Popescu, George Cârligeanu, acesta orb, Stoian, Grigoriu, Iacoban, Ilie Dan, acesta din urmă nu versuri, ci proză despre foametea din Bucovina din 1938. Prozatorul are talent... Ilie Dan mi-a pus întrebări mai interesante, înainte”¹. Încă din tipul studenției, modest, desigur, a început activitatea științifică orientată în două direcții care valorificau pregătirea sa filologică: istorie literară și lingvistică.

A avut șansa de a se forma sub „bagheta” unor profesori de excepție ca statut moral și intelectual: N. I. Popa (fratele scriitorului Victor Ion Popa), Al. Dima, Al. Zacordoneț, Al. Husar, Șt. Cuciureanu, Th. Simenschy, D. Gafițanu, G. Istrate și Const. Ciopraga. Cu ultimii doi avea să colaboreze mai târziu la editarea operelor lui Sextil Pușcariu și Mihai Codreanu.

După absolvirea facultății a fost numit asistent, în 17 septembrie 1961, la Catedra de Limba Română a Universității ieșene, parcurgând întreaga ierarhie didactică, fiind numit, prin concurs, profesor titular în 1993. A ținut seminarii și cursuri la Facultatea de Filologie și la cea de Teologie Ortodoxă.

În ultimi trei ani de activitate a predat un curs de *Onomastică românească*, dar disciplina pe care a slujit-o cu pricepere și pasiune a rămas, pentru întreaga carieră, *Istoria limbii române (Gramatica istorică)*. A predat și alte discipline, între care: *Lingvistică generală*, *Lingvistică romanică*, *Dialectologie*, *Psiholingvistică*, și *Biblioteconomie*, ultimele două fiind cursuri facultative, la care se înscriau studenți și de la alte secții sau facultăți.

Ca profesor, a participat la congrese internaționale (București, Avignon, Aix-en-Provence, Marsilia, Loches, Nisa), la colocvii și sesiuni științifice organizate în diferite centre culturale din țară.

În 1975–1978, Ilie Dan a funcționat ca lector de limba română la Universitatea „Provence” din Aix-en-Provence (Franța). Pentru studenții francezi a predat trei ani de studiu cu următoarea structură: *Inițiere* (anul I), *Nivelul II* (anul II) și *Curs de literatură și civilizație românească* (anul III). Cursurile au fost frecventate de studenți de la toate facultățile. Dacă a început activitatea cu opt studenți, la terminarea stagiului, în cei trei ani de studiu, erau înscriși 312 cursanți, fiind lectoratul român (dintre cele existente atunci) cu cei mai mulți audienți.

Datorită activității sale susținute, a fost numit în Comisia pentru laboratoare a Universității „Provence” și membru în comitetul de redacție al revistei facultății, *Cahiers d'études romanes* (singurul lector străin), în care, de altfel, a publicat (chiar și după întoarcerea în țară) mai multe studii și recenzii, legate de limba și literatura română. Pentru aceștia, profesorul român a multiplicat lucrarea *Le verbe roumain*.

¹ Petru Co

Ca lector de limba română în Aix-en-Provence, el s-a remarcat și ca mesager al culturii române, organizând (cu materiale proprii, aduse din țară, inclusiv prosoapele țesute de mama sa pentru înmormântare!) două expoziții – *Cunoașteți România?* și *Itinerar turistic în România* –, seri de poezie românească, audiții muzicale și conferințe (*Mănăstirile din Nordul Moldovei*, *Eminescu*, *Brâncuși*, *Marin Preda*) și a publicat articole în ziarele „Le Soir” (Paris), „Le Provençal” și „Le Meridional” (Marsilia).

În timpul sejurului său, profesorul a reușit să obțină burse pentru 30 de studenți francezi, care au participat la cursurile de vară de la Brașov și Sinaia. Cu ocazia Centenarului Independenței României, Ilie Dan a organizat (9–10 decembrie 1977), la Aix-en-Provence și Marsilia (aici delegația română a fost primită de primarul orașului) un colocviu franco-român, la care, pe lângă personalități franceze din domeniu, au participat și profesori români, între care academicienii Dan Berindei și Gheorghe Platon. Evenimentul, ca și alte activități organizate de „la section de roumain”, a fost consemnat în presa din mai multe orașe provenșale. În ultimii doi ani de activitate, lectorul român a făcut parte din comitetul executiv al *Centre universitaire de la Roumanie* (cu sediul la Malaga, Spania), care organiza profesorii, cercetătorii și studenții pentru studierea limbilor și literaturilor romanice. Despre activitatea sa, au trimis câte un raport Rectoratului Universității din Iași domnii Jean-Claude Bouvier, prorector și Guy Mercadier, decan. Acesta din urmă scria, printre altele, rectorului universității ieșene: „Expozeul precedent, totuși succint, afirmă excepționala activitate depusă de domnul profesor Ilie Dan. În ședința din 28 iunie 1978, Consiliul Institutului de Limbi Romanice și din America Latină a exprimat în unanimitate domnului Ilie Dan recunoștința sa pentru strălucirea pe care a știut să o dea limbii și culturii țării sale”.

Pentru întâia oară în Franța, Ilie Dan a organizat și o oră de primire-conversație (de „deschidere”, spun francezii), în cadrul căreia se întâlnea cu publicul larg (medici, ingineri, comercianți), care doreau să viziteze România, prilej cu care primeau toate informațiile necesare și pliante.

Despre activitatea lui Ilie Dan s-a scris (cu fotografii) în ziare din Provence, dar și în publicații românești: „România liberă”, „România literară”, „Lucefărul”, „Tribuna României”, „Cronica”, „Flacăra Iașului” ș. a..

Ilie Dan a obținut titlul de doctor în filologie la 8 iulie 1976, în cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, cu teza *Toponimia Văii Solonețului* (tipărită în 1980, cu titlul *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord*), având ca îndrumător pe profesorul Gavril Istrate.

El a predat mai multe discipline timp de câțiva ani și la universități particulare din Iași, precum „Dimitrie Cantemir”, „Mihai Eminescu” și „Mihail Kogălniceanu”.

Pe lângă activitatea didactică și cea științifică, profesorul ieșean a desfășurat și o variată activitate culturală, concretizată în conferințe, expuneri și prezentări de cărți în unele orașe din Moldova, la case memoriale și la salonul internațional de carte de la Iași

Timp de peste 35 de ani, a colaborat statornic la Radio Iași, în cadrul unor emisiuni ca *Grai și suflet românesc* și *Zăbavă printre oameni și cărți*. A avut și două emisiuni speciale: *Iașul amintirilor* și *Povestea unui nume* (până în februarie 2008).

Ilie Dan a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, al Societății Scriitorilor Bucovineni și al Societății Române de Lingvistică Romanică (al cărei premiu l-a primit în 1975). A fost președinte de onoare al Fundației Culturale „I. I. Mironescu” (Neamț) și cetățean de onoare al comunelor Pârteștii de Jos (Suceava) și Tazlău (Neamț).

Mare iubitor al lecturii, Ilie Dan a rămas pentru toată viața un om al cărților. A publicat peste 40 de volume (dintre care unul în colaborare cu Anca Simireanu). În reviste de specialitate din țară și din străinătate (Franța, Italia, Polonia și Republica Moldova), el a semnat un număr impresionant de studii, articole, recenzii. De asemenea, a îngrijit un număr mare ediții critice din diferiți autori români (I. I. Mironescu, M. Codreanu, Octav Botez, I. Creangă, Sadoveanu etc.). A tradus și două volume din limba franceză: *Tartarin din Tarascon*, de Daudet și *Societatea rafinată*, de Muchembled. Aceștia li se adaugă prefețele pe care le-a scris la volumele unor autori cunoscuți.

Activitatea științifică și publicistică a profesorului Ilie Dan a avut ca obiect de studiu, indiferent de tematica abordată, limba și literatura națională în originalitatea și evoluția lor din punct de vedere temporal și spațial. Ea s-a orientat în trei direcții principale: a) lingvistică și filologie; b) onomastică românească. O altă coordonată a contribuției sale în acest domeniu o reprezintă critica și istoria literară, în legătură cu care se află începând cu volumul de debut, *Contribuții* (1978), urmat de altele zece, apărute până în septembrie 2008.

Lucrările de lingvistică se referă, în mod deosebit, la aspecte din istoria limbii române, fie cu caracter general (originea și evoluția limbii române, teritoriul de formare, locul ei între limbile romanice, lexicul latinesc al limbii române etc.), fie la unele particulare (vocativul românesc, postpunerea articolului, termeni creștini de origine latină), unele studii din această ultimă categorie fiind publicate în Franța și Polonia. Din acest punct de vedere, lăsând deoparte studiile și articolele de acest gen, merită menționate volumele: *Contribuții la istoria limbii române* (1983); *Altfel de martori* (2002), cu valorificarea operei lui Sextil Pușcariu, A. Philippide și Theofil Seminschy; *Probleme de filologie română* (2003) și primele două părți din *Contribuții la filologia și onomastica românească* (2008).

O mențiune aparte merită și volumul *Lingvistică și filologie* (2008), dedicat părinților săi. În prima parte din volumul publicat în 2003 sunt deosebit de valoroase studiile: *Româna – limbă romanică*; *Continuitatea populației dacoromane în Dacia*; *Teritoriul de formare a limbii române*; *Individualitatea limbii române*; *Le lexique latin du roumain (Aspects particuliers)*. Ne permitem să cităm din ultima pagină a cărții: „Limba română a rămas și ne-a statornicit, prin cuvinte, în spațiul de la

Ea ne-a dat conștiința romanității, determinarea unui popor care a năzuit statornic spre pace și libertate, semnificativ unității etnice, fiind limba ținuturilor românești și instrumentul cultural al națiunii române.

Comoară și lumină în timp, devenire istorică și înălțare sufletească, limba noastră e monumentul măreț al timpului românesc”.

Și în volumul *Lingvistică și filologie* întâlnim o tratare judicioasă și pertinentă a unor aspecte din istoria limbii noastre, precum în studiile: *Unele aspecte ale articolului românesc, A proposito de la posposicion del articulo rumano, Termeni creșteni de origine latină în limba română, Preocupări filologice la „Șezătoarea”, Titu Maiorescu și problemele limbii române*.

În legătură cu volumul *Probleme de filologie română*, Ion Popescu-Sireteanu nota următoarele, în finalul recenziei sale din „Revista Română”: „Cartea profesorului Ilie Dan excelează prin idei clar exprimate și printr-o mare bogăție de informații, astfel că cititorul dobândește, pe de o parte, numeroase informații privitoare la istoria limbii române, iar pe de alta, i se pune la îndemână o bogată listă bibliografică (fiecare capitol se încheie cu bibliografia problemei).

Această lucrare, adăugată la multe altele publicate de Ilie Dan, contribuie la conturarea unei însemnate personalități a culturii românești actuale”.

Același universitar ieșean, într-o recenzie din „Bucovina literară”, încheia astfel: „Această ultimă apariție editorială a lui Ilie Dan cuprinde, cum am văzut, importante cercetări lingvistice și filologice, care au menirea de a contribui la formarea unor noi generații de intelectuali”. I. Nedelea, într-o cronică intitulată *Din dragoste pentru limba română*, nota următoarele: „autorul face operă de cultivare a limbii atât prin alegerea și tratarea subiectelor, cât și prin propria scriitură”.

În *Contribuții la filologia și onomastica românească* (2008) pune în valoare, din perspectivă modernă, opera unor mari lingviști și filologi români, precum Timotei Cipariu, B. P. Hasdeu, Alexandru Lambrior, Alexandru Philippide, Ioan Bianu și Sextil Pușcariu, numit, *à juste titre*, „un savant european”. O notă aparte reprezintă studiul *Dimitrie Onciul și ortografia românească*, Ilie Dan fiind singurul cercetător care a semnalat și comentat *Îndreptarul* apărut la Viena în 1883, datorat celebrului istoric (născut la Straja, în Bucovina).

Inedită și foarte interesantă este a doua secțiune a cărții *Traducere și adaptare*, în care întâlnim următoarele studii: *Traduceri din Eminescu, în Franța și Olanda; Nicolae Gane, traducător din Dante; Poveștile lui Creangă în versiune franceză și Theofil Simenschy și colecția lui Ispirescu*. Cartea a fost caracterizată succint, dar exact, de Ion Paranici, într-o recenzie purtând titlul *Elogiu și rigoare științifică*, al cărei final este următorul: „Prin toate fibrele lui, opul la care ne referim poate declanșa și susține, în cazul multor intelectuali, bucuria lecturii”.

Activitatea filologică a lui Ilie Dan include și o componentă specială, el devenind, între 1968 și 2008, unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați editori din țară. În acest domeniu, el a urmărit constant publicarea, în ediții critice, a scriitorilor din Moldova, unii dintre ei ne putând uitați sau uelocuzități incomplet sau

chiar nedrept, fiind, cum a mărturisit-o public de mai multe ori, un „arheolog” literar.

Pe de altă parte, profesorul ieșean a avut în vedere pe scriitorii considerați – după opinia lui Șerban Cioculescu – „de raftul al doilea”. Colaborând, timp de patru decenii, cu edituri din București, Iași și Timișoara, filologul a pus la dispoziția cititorilor opera autorilor studiați în colecții de prestigiu ca: „Scriitorii români”, „Restitutio”, „Biblioteca pentru toți”, „Litere” ș.a. Au fost îngrijite (ediție, prefață, aparat critic, note, glosar) operele lui I. I. Mironescu, Nicolae Gane, Al. O. Teodoreanu, C. Hogaș, Mihai Codreanu, G. Topîrceanu, Al. Cazaban, Octav Botez, Delavrancea, D. D. Pătrășcanu.

O mențiune particulară merită edițiile datorate lui Ilie Dan, de mare utilitate pentru cercetători, studenți, profesori și elevi, precum: *Studii despre Ion Creangă* (1973), *Studii despre opera lui Sadoveanu* (1977), *Destimul unui clasic: Ion Creangă* (1989), ca și cele două ediții (apreciate în țară și în străinătate) din opera creatorului școlii lingvistice de la Cluj, Sextil Pușcariu: *Cercetări și studii și Limba Română*, vol. I.

Preocuparea constantă a lui Ilie Dan, ca lingvist, rămâne, fără îndoială, onomastica românească ca studiu al numelor proprii: de locuri și de persoane; el este considerat unul din specialiștii români din acest domeniu, lucrările sale fiind deosebit de apreciate .

Cu privire la acest spațiu de cercetare, în afară de teza de doctorat – *Toponimie și continuitate în Moldova de Nord* (1980), Ilie Dan a mai publicat și următoarele volume: *Numele de locuri în limba română* (2002), *Studii de onomastică* (2006), *Nume proprii românești* (2006) și *Contribuții la filologia și onomastica românească* (2008). El este și autorul *Cursului de toponimie românească*, multiplicat la Bacău, în 1995.

În toate contribuțiile sale în acest domeniu, Ilie Dan a urmat cu consecvență două direcții: una se referă la chestiuni cu caracter general, fundamentale în cercetările de onomastică, precum raportul dintre apelative și toponime, toponimie și istorie, raportul nume proprii – nume comune, relația dintre numele de loc și numele de persoană, implicațiile istorice în studiul toponimiei românești, analiza lingvistică în toponimie. Toate acestea au implicat o abordare interdisciplinară pe baza unor criterii de lingvistică generală, dar și invocarea unui material toponimic din limba română și din alte limbi europene; o altă orientare are în vedere cercetări parțiale, strict limitate, așa cum o întâlnim în amplele studii intitulate *Sufixele în toponimia românească*, *Formarea numelor de familie românești*, *Observații asupra toponimiei Văii Soloneșului*, *Numele proprii în opera lui Creangă*.

Un al doilea segment important din activitatea sa științifică l-a constituit istoria literară. De fapt, cercetarea literaturii române (autori, cărți, reviste, conexiuni culturale), mai ales din ultimele două secole, a prezentat o preocupare constantă și o pasiune nedezmănițită, începând cu debutul publicistic („Zorii noi”, Suceava, 2 decembrie 1961) și cu cel în volum (*Contribuții* București, 1978).

Cercetările sale s-au concretizat nu numai în cărți, ci și în studii, articole, recenzii și prefețe, unele contribuții fiind publicate în franceză în Franța, iar altele în română în Italia (*Noi Tracii*). Ilie Dan a publicat următoarele volume de istorie și critică literară: *Contribuții* (1978), *Confluente* (1980), *I. I. Mironescu* (1982), *Anton Pann* (1989), *Pașii memoriei* (2001), *Altfel de martori* (2002), *Popas printre oameni și cărți* (2004), *Nasc și la Moldova oameni* (2006), *Retrospectivă și perspectivă* (2007), dar și unul de publicistică, în care literatura română și cea universală ocupă un loc preponderent, intitulat *La mijloc și pe margine*, aflat sub tipar. În scopul realizării unui instrument auxiliar în predarea literaturii universale, împreună cu Anca Simireanu a publicat și un *Mic dicționar de literatură universală* (2003).

Și în această componentă a activității sale științifice și literare, profesorul Ilie Dan a urmat două direcții convergente, care se interferează atât în ceea ce privește autorii studiați, cât și metoda de analiză a istoricului literar: pe de o parte, cercetarea și reevaluarea operei marilor scriitori români (Eminescu, Creangă, Sadoveanu), iar pe de alta, o nouă interpretare a operei unor scriitori (în special moldoveni) „uitați” sau judecați prea sever, inconsecvent sau parțial, chiar și de către un „interpret” de talia lui G. Călinescu. (Gane, I. I. Mironescu, D. D. Pătrășcanu, Al. O. Teodoreanu ș.a.). Cei mai mulți dintre aceștia din urmă sunt cei pe care i-a editat, potrivit unor criterii științifice adecvate, însoțind opera lor de o prefață (studiu introductiv) și comentarii (note). Din prima categorie (să zicem, a scriitorilor „mari”), merită menționate studiile de sinteză intitulate: *Eternitatea poeziei românești: Eminescu*; *Destinul unui clasic: Ion Creangă*; *Epopeea prozei: Mihail Sadoveanu* (din volumul *Nasc și la Moldova oameni*), dar și *Ștefan cel Mare, personaj literar*, *Memorialistica lui Gane*, *O filiație posibilă Sadoveanu-Labiș, Păcală, haz și necaz* (din volumul *Retrospectivă și perspectivă*).

Din cea de-a doua categorie de studii literare fac parte cele care au în vedere un aspect particular sau aduc date noi pe baza cercetărilor de arhivă și a corespondenței scriitorilor respectivi, ca și a presei vremii, ca în cazurile: *Virtuțile comicalui: D. D. Pătrășcanu*, *Un poet vesel-trist: George Topîrceanu* (*Nasc și la Moldova oameni*), *Corespondență privitoare la prima monografie Creangă*, *Caragiale omagiat de Sadoveanu*, *Veronica Micle – legendă și adevăr*, „Fenomenul” *Păstorel* (*Retrospectivă și perspectivă*).

Un aspect particular și inedit din studiile de istorie literară ale lui Ilie Dan îl constituie traducerea și interpretarea creației unor autori români în spațiul european, el evocând totdeauna cercetări sau necunoscute nu numai publicului larg interesat, ci chiar și cercetătorilor din domeniul respectiv. Este cazul următoarelor contribuții: *Un studiu francez despre Eminescu* (volumul *Pașii memoriei*), *Traduceri din Eminescu, în Franța și Olanda*; *Nicolae Gane traducător din Dante*; *Poveștile lui Creangă „traduse” în franceză* (din volumul *Contribuții la filologia și onomastica românească – în secțiunea intitulată Traducere și adaptare*).

Cum era și firesc, cărțile de istorie literară ale lui Ilie Dan, începând cu cea de debut – *Contribuții* – au devenit repere de referință în

studiul literaturii române în context european. În majoritatea cronicilor și recenziilor au fost menționate elementele de bază ale demersului critic al autorului: context socio-cultural, raportul biografie-operă, teme și personaje, originalitatea scriiturii, locul operelor în planul literaturii române și al celei europene. Dintre numeroasele aprecieri total favorabile, ne permitem să cităm unele referiri în ordinea cronologică a apariției volumelor lui Ilie Dan: „În general, Ilie Dan trece în revistă operele scriitorilor, examinează acribios ideile consacrate ale înaintașilor și contemporanilor cu privire la ele, adoptă o atitudine estetică mobilă, deschizătoare de perspective noi în receptarea lor, apoi stabilește locul creatorilor respectivi în câmpul literaturii române și universale” (Constantin Blănaru, 1978); „Monografia de față (*I. I. Mironescu – n. n.*), care nu este singura manifestare scriitoricească a lui Ilie Dan față de I. I. Mironescu, întrunește remarcabile calități de fond și de formă, făcând-o deopotrivă de utilă pentru o gamă largă de specialiști” (I. Saizu, 1982); „Cum am putut vedea și în alte lucrări, Ilie Dan, erudit în tema abordată (micromonografia *Anton Pann – n. n.*) are un spirit proteic mereu activ, dar nu și ostentativ, reamintirea opiniilor altor istorici și critici literari apare în multe feluri, impunându-se aspecte de reper, de argumentare și – uneori – de finalizare a unui demers critic” (Constantin Blănaru, 1991); „Aceasta ca pentru a completa un volum de sensibilă introducere în cultură, pe calea memorialisticii cu uneltele verificate ale lirismului veritabil, având ca fundament dragostea de patrie, exprimată declarat sau implicit” (Liviu Papuc, *Altfel de martori*, 2002); „Cartea bucovineanului Ilie Dan (*Altfel de martori – n. n.*) este un omagiu adus pământului, limbii române și culturii românești și universale, de aceea o și dedică, în semn de recunoștință, dascălilor săi. Citirea și recitirea ei ne îmbogățește” (Ion Popescu-Sireteanu, 2003); „Scriitorul Ilie Dan rămâne un veșnic interesat de descifrarea cărților, un fin analist al literaturii de la noi și de aiurea, un om de litere născut cu o eleganță intelectuală” (Nicolae Busuioc, *Cetatea gânditoare*, 2005); „În concluzie, volumul *Nasc și la Moldova oameni* este o pledoarie *pro domo*, un breviar literar de la Eminescu până la Al. O. Teodoreanu, considerând (fără a o afirma răspicat însă) că spiritualitatea moldavă este mai pregnantă atât prin pătrunderea noilor idei, cât și prin critica și creația literară” (Rodica Mureșan, *Bucovina literară*, 2006); „Atent la detaliu, Ilie Dan arată și în această carte (*Retrospectivă și perspectivă – n. n.*) că, alături de lingvistică, îi sunt apropiate și poezia, critica și istoria literară, dăruind cititorului un bagaj de informații variate și interesante, dublate de judecăți pertinente” (*Convorbiri literare*, 2008); „Aproape toate studiile din primul capitol au caracter exhaustiv (introducere în temă, incursiuni strict necesare în contextul acesteia, analize, corelații, paralele, concluzii privind locul unei opere sau al alteia în sfera valorilor)” (Constantin Blănaru, *Bucovina literară*, 2008); „Cât despre Moldova și Bucovina prin cărțile și scriitorii lor, *Retrospectivă și perspectivă* de Ilie Dan este deopotrivă cartea unui intelectual mândru că este român și încrezător în puterea românilor de a depăși acum, ca și altădată, încercările vremurilor. Credința sa este hrănită de scrieri și autori și afirmată prin curajul de a continua să citească și să scrie când totul pare a-i fi împotriva” (Doina Cernica *Ceai nou*, 2009).

Cercetările de critică și istorie literară ale lui Ilie Dan probează informație și erudiție, structură și analiză, claritate în expunere și implicarea sa totală și sinceră în „deslușirea” fenomenului cultural românesc.

În planul activității sale creative, Ilie Dan s-a manifestat ca un ca un liric ardent, original pe plan ideatic, dar și din punct de vedere al stilisticii prozodice. Surpriza a fost cu atât mai mare cu cât colegii de liceu și de facultate știau că era considerat o speranță a prozei românești din acea perioadă. Încă din liceu, Ilie Dan, a înființat un cenaclu literar al elevilor. Ba chiar, în februarie 1954, a participat, la Botoșani, la întâlnirea pe țară a cenaclurilor literare, prilej cu care ocazie l-a cunoscut pe Nicolae Labiș. Cei care l-au descoperit l-au recomandat (împreună cu I. Paranici) pentru Școala de Critică și Literatură „Mihai Eminescu” din București. Dar n-a fost să fie! În timpul studiilor universitare, el a participat cu schițe și povestiri la activitatea cenaclului Facultății de Filologie, fiind remarcat, cu prilejul unei vizite, de criticul de artă Petru Comarnescu (fapt consemnat în *Jurnalul* acestuia, publicat la Suceava în 2005, prin grija lui Nicolae Cârlan). După terminarea studiilor, Ilie Dan a publicat în „Ateneu” și în ziare din Iași și Suceava mai multe schițe și povestiri și a început un roman (din care a scris doar primele două capitole), intitulat *Ultima săptămână*. Într-o vacanță la Mănăstirea Humor (județul Suceava), a început un altul (scris la persoana întâi, cu titlul *Insula interzisă*), din care a așternut pe hârtie doar primul capitol. Prozatorul începuse să fie uitat!

În schimb, sub zodia unei iubiri furtunoase, a început să „cioplească” versuri și să zidească metafore, în consonanță cu starea sa sufletească. Cu timpul au apărut unele poezii în „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Dacia literară”, „Pagini bucovinene” și „Bucovina literară”. În 1981, Editura „Eminescu” i-a tipărit primul volum de versuri, cu titlul *Cumpăna gândului*. Aceeași editură i-a publicat următorul volum – *Semnul zăpezii* (1984). Până în 2013, Ilie Dan a dăruit cititorilor câte un florilegiu din creația sa, într-un număr de 21 de volume, ultimul fiind o antologie – *Drumețul înzăpezit*, alcătuită de el însuși, pentru a marca cel de-al 75-lea an al existenței sale, titlu care trădează, indubitabil, o ascunsă premoniție.

Și o simplă enumerare a volumelor de versuri publicate subliniază arderea interioară a poetului Ilie Dan: *Furtuna unui anotimp* (Iași, 1989), *Orga inimii* (Timișoara, 2000), *Draperia de ceață* (Iași, 2003), *Cascade* (Iași, 2005), *Insula mirărilor* (Iași, 2005), *Clopotul din iarbă* (Botoșani, 2005), *Amurg învins* (Iași, 2006), *Curcubeu de suflet* (Botoșani, 2006), *Vitralii și Taina Albă* (Botoșani, 2008), *Insomnia ploilor*, *Crucea de gheață* și *În pridvorul cerului*, apărute la Botoșani, în 2009; *Nisipul din rouă* (Iași, 2010), *Omătul albului suspin*, *Surâsul înserării vinovate* și *Cărarea viscolită*, publicate la aceeași editură botoșăneană (Quadrat), în 2011, și *Stejarul fulgerat* (2012).

A publicat, de asemenea, versuri în antologii poetice apărute la Iași și Suceava.

În mai multe intervenții publice, autorul acestor volume mărturisea că doi poeți de marcă l-au influențat de la început: Shakespeare (în *Sonete*, traduse

magistral în română de Ion Frunzetti), în ceea ce privește dinamica ideilor și fondul reflexiv al poeziei, și Serghei Esenin, pentru aspectul metaforizant al creației sale (și ea, tradusă admirabil de ieșeanul George Lesnea).

Cercetate cu atenție *in nuce*, înțelese în dimensiunea lor ideatică și prozodică, versurile lui Ilie Dan se refuză unor modele sau influențe detectabile, ca atmosferă, gând și simțire, stil și tip de versificație. El rămâne, constant, egal cu sine, chiar și în structura poetică, refuzând poemele ample (cu excepția primelor două volume), preferința sa orientându-se spre catrene și distihuri. Poate că această opțiune a fost determinată, afectiv și lingvistic, de cultura filologului, care începuse o nouă și originală carte, *Viața și moartea cuvintelor*. În mod deosebit, distihurile (care alcătuiesc, integral, volumele *Insula mirărilor* și *Vitralii*) presupun un mare efort spre concentrare și esențializare, ele fiind niște veritabile definiții lirice pe baza simbiozei dintre *idee* și *metaforă*, amintind de haiku-urile japonezilor. Unii comentatori au afirmat că, în momentul de față, Ilie Dan este, în privința distihurilor, unul dintre cei mai buni din România. De altfel, specia nu este prea cultivată în lirica românească actuală.

Esența și originalitatea poeziei lui Ilie Dan a fost foarte bine remarcată în postfața la volumul *Draperia de ceață*, semnată de Adrian Dinu Rachieru, care considera că „în tot ce face, Ilie Dan rămâne un intratabil poet”.

Cu certitudine, poezia lui Ilie Dan e una luminoasă (deși există și umbrele trecutului sau spaima lui *fugit irreparabile tempus*), de o mare simplitate și concentrare, dominată de mulțimea, semnificația și noutatea metaforelor, care „inundă” poezia sa. Copilăria, satul natal, focul marilor trăiri, Iubirea-Minune, implacabila rostogolire a clipelor dictată de Cronos, precum și teama față de „marea taină” – iată componentele care dau consistență și inedit creației poetice a cunoscutului (și iubitului!) profesor și filolog din Iași.

Aproape toate aceste coordonate ale artei poetice erau anunțate încă din primele două volume publicate, ale căror titluri (*Cumpăna gândului* și *Semnul zăpezii*) „trădează” starea de spirit a poetului, felul său de a înțelege și a judeca cele înconjurătoare: misterul naturii, nemoartea iubirii și Drumul spre dincolo, vegheat de ochiul lui Dumnezeu, într-un cuvânt, un *modus vivendi* al spunerii, prin cumul de gânduri și sentimente, sincere, vulcanice, pe alocuri, jalonând, în plan poetic, un destin răstignit pe crucea timpului. „Temele” sau „motivele” capătă o pecete stilistică originală, a unui „suflet haiduc și copil”, din care nu lipsesc impulsuri meditative, explozii erotice, bogăția imagistică, dar și energia și dramatismul trăirii autentice (fie și retrospectivă!), cu tonalitatea „clavecinului bine temperat”. Astfel de aspecte relevante nu lipsesc din cronicile și recenziile care au avut în vedere creația poetică, dominată de cuvinte cheie, precum *zăpadă*, *lumină*, *amurg*, *gând*, *suflet*, *tristețe*, *cântec-suflet*.

O caracterizare evaluatoare, de substanță și expresivă, a poetului Ilie Dan, o datorăm lui Emilian Marcu, el însuși poet de real talent și comentator avizat al creației literare contemporane: „Fără Ilie Dan cu siguranță că Iașul ar fi puțin mai stingher și ar p...

pe care distinsul intelectual Ilie Dan le-a sculptat în *Vitraliile* sale și le spală de lună să-și poată vedea cât mai clar copilăria”.

Din acest excurs bio-bibliografic, prin forța lucrurilor concise, dar la obiect și analitic, sper ca cititorii să cunoască și să aprecieze coordonatele vieții și operei profesorului universitar și scriitorului Ilie Dan. Ca om, ca profesor, Ilie Dan s-a impus uneori cu modestie, alteleori convingător și cu rezultate remarcabile, ca o personalitate importantă în cultura românească a ultimelor două decenii, onorând, prin activitatea sa, și Iașii, și Bucovina natală. A investit, deopotrivă, muncă (*labor improbus*, zicea poetul Vergilius Maro), tenacitate, studiu organizat, spirit obiectiv, valențe comprehensive față de valori, oameni și cărți, rămânând un reper însemnat în creația literară și în cercetarea științifică din „dulcele târg al Ieșilor” și din țară.

Viața și activitatea sa, bogată și variată (lingvist, filolog, editor, traducător, istoric literar, poet și publicist), l-au impus între cei aleși prin truda și talentul său, prin onestitatea și modestia care l-au însoțit de-a lungul celor 75 de toamne (la propriu și la figurat), prin omenie, luptă pentru adevăr și prin încrederea acordată celor din jur, din copilărie până la senectute.

Nu întâmplător, Oltea și Ioan Iețcu scriau în 1985 următoarele rânduri: „Prof. Ilie Dan rămâne o conștiință cultural-literară autentic românească, legată prin mii de fire nevăzute de Bucovina și de satul său, o valoare clădită pe dragostea de adevăr și frumos a celui născut în mediul rural, sănătos între țărani săi din Pârteștii de Jos, și ne mândrim că i-am fost colegi, că-i suntem contemporani și prieteni...”

Întreaga operă a profesorului și a poetului Ilie Dan, ancorată puternic în realitatea tulburătoare, este oglinda unei conștiințe înnobilate de dragostea celui care, născut pe meleaguri bucovinene, există și se exprimă profund românește”.

Acum, când magistrul, literatul și Omul Ilie Dan a devenit partener de dialog la „masa umbrelor”, să ne reamintim liniile pentru un portret de intelectual, așa cum au fost trasate de universitarul ieșean Ion Popescu-Sireteanu: „Energic, tenace, neînvidios, nebârfitor și nemăreț, prin munca sa dăruită nouă, tuturor el (Ilie Dan – n. n.) reprezintă un model de cărturar, un mare iubitor de oameni și un adevărat patriot”.

Fără a vorbi despre Omul întruchipat de către cel ce a fost Ilie Dan, orice schiță de portret rămâne numai... o palidă încercare. Vom spune doar că era „bolnav” de *bucovinie* – termen ce-i aparține (compunere din *bucovinean* + *omenie*), cred, și pe care mi l-a scrijelat într-un autograf pus pe una dintre minunatele sale cărți.

Bucovineanul Ilie Dan s-a supus legii firii și a plecat în seara zilei de 23 martie 2014 să-l întâlnească pe ilustrul său dascăl, celălalt mare bucovinean, pe Ștefan Cuciureanu, undeva dincolo de ceruri, pe unde va fi hălăduind acesta.

Noi toți cei care l-am cunoscut pe profesorul, literatul și, mai ales pe omul Ilie Dan, purtăm în suflet amintirea „drumețului înzăpezit”, care, risipindu-se pe sine, ne-a dăruit cu generozitate deosebită bucurie a înțelepciunii și a metaforei.